

Kempfi, Andrzej / Skubała-Tokarska, Zofia

Posiedzenia Komitetu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 14/1, 191-195

1969

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

niki w Konserwatorium i tym razem obejmowała publikacje tylko z ostatniego trzylecia, wydane między XI a XII Kongresem. Podzielona na stoiska poszczególnych krajów, ekspozycja dała przegląd nowego dorobku czasopism, książek i, jak zwykle najbardziej przyciągających wzrok, pięknych edycji albumowych. Uroczyste otwarcie wystawy nastąpiło przed inauguracją Kongresu, 25 sierpnia. Jednocześnie Muzeum, poza swymi stałymi zbiorami, pokazało specjalną kongresową wystawę *Technika w epoce Encyklopedii*.

Dla uczestników Kongresu zorganizowano grupowe zwiedzanie paryskiego Pałacu Odkryć z trzema różnymi programami pokazów oraz zwiedzanie Muzeum Historii Naturalnej i Ogrodu Botanicznego. Przed uroczystością zamknięcia Kongresu w Muzeum prezentowano krótkometrażowy film o dziejach i stanie obecnym dwóch ostatnich instytucji.

Do imprez o pozanaukowym charakterze należała wycieczka do jednego z dwóch podparyskich pałaców, wedle wyboru: do Chantilly lub Vaux-le-Vicomte.

W Chantilly, położonej wśród lasów i jezior rezydencji Kondeuszów, zwiedzano nie tylko wspaniałe wnętrza z galerią obrazów, ale i bibliotekę (wchodzącą dziś w skład Institut de France) zawierającą bezcenne rękopisy iluminowane (tzw. *Godzinki* ks. de Berry) oraz zbiory starodruków w przepięknych stylowych oprawach. Rozległy ogród pałacu zachował w nie zmienionym kształcie platanowe „aleje filozofów”, wywołujące wspomnienia La Bruyère'a, Fénelona, Boileau i innych wielkości ze świata myśli francuskiej XVII w.

Uczestnicy wycieczki do Vaux-le-Vicomte skorzystali z okazji zwiedzenia tej trudno dostępnej rezydencji, wzniesionej ongiś ogromnym sumptem przez ministra finansów Ludwika XIV, Fouqueta. Jej wspaniałość przyprawiła króla o zazdrość, ministra o utratę stanowiska, tworzących zaś ją artystów (*Le Vau*, *Le Brun*, *Le Nôtre*) związała współpraca, która wydać miała później Wersal.

Zmudny program prac Kongresu przeplatało i urozmaicało kilka recepcji. Przyjęcie inauguracyjne odbyło się w niezwykłej scenerii — w jednym z najstarszych w Paryżu, częściowo romańskim, częściowo gotyckim wnętrzu byłego kościoła St. Martin des Champs, wśród eksponowanych tam środków lokomocji z XVIII i XIX w. Stoły z kanapkami wśród pojazdów parowych Cugnota (1770 r.), toasty ku podwieszonym pod romańsko-gotyckim sklepieniem aeroplanom Adera (1897 r.) i Blériota (1909 r.) — pozostawiły nie tylko towarzyskie wspomnienia.

Zaproszona grupa uczestników Kongresu wzięła ponadto udział w przyjęciu wydanym przez przewodniczącego Rady Paryża w Ratuszu. W tym samym czasie dla pozostałych osób odbyła się przejażdżka statkiem po Sekwanie. Na koniec zorganizowano wystawny bankiet (już na koszt uczestników) w stylowych, niedawno odrestaurowanych wnętrzach pałacu Maison-Laffitte pod Paryżem.

Z D Z I A Ł A L N O Ś C I K O M I T E T U H I S T O R I I N A U K I I T E C H N I K I P A N

POSIEDZENIA KOMITETU

I

Posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, które odbyło się w Warszawie w dniu 24 czerwca 1968 r., a któremu przewodniczył w zastępstwie nieobecnego przewodniczącego prof. B. Suchodolski, rozpoczęło się od krótkiego sprawozdania z prac Prezydium i Komisji Komitetu w okresie od ostatniego posiedzenia plenar-

nego (listopad 1967 r.)¹. Jak poinformował prof. Suchodolski, podstawową pracą było rozesłanie do różnych instytucji naukowych w Polsce ankiety w sprawie prowadzonych przez nie badań w zakresie historii nauki i techniki oraz opracowanie wyników tej ankiety, które będą przedmiotem następnego punktu porządku dziennego. Szczególnie ważne było uzyskanie rozeznania co do badań kopernikańskich prowadzonych lub planowanych w kraju na najbliższe lata. Poza tym w kwietniu zorganizowano w Warszawie posiedzenie Komitetu Kopernikowskiego Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki, na którym omówiono plany prac i sesji naukowych związanych z obchodami 500-lecia urodzin Kopernika².

Zagajenie do drugiego punktu porządku obrad przedstawił prof. K. Rowiński, referując stan i perspektywy rozwoju badań w zakresie historii nauki i techniki w świetle ankiety rozesłanej przez Komitet do wyższych uczelni oraz placówek i towarzystw naukowych. Na 52 zapytania uzyskano 36 odpowiedzi, jednakże niektóre z nich są bardzo ogólnikowe. Cokolwiek powiedziałyby się jednak o brakach w odpowiedziach, efekty dowodzą sensowności akcji ankietowej. Z rozesłanych członkom Komitetu zestawień i analizy odpowiedzi wyciągnąć można następujące wnioski:

1. Dla uzyskania pełniejszego obrazu prac prowadzonych w Polsce należałoby rozesłać dodatkowo ankietę do większych bibliotek i archiwów naukowych oraz do Instytutu Śląskiego i Instytutu Zachodniego, a może i do instytutów resortowych.

2. Nadesłanymi informacjami zainteresować należy odpowiednie pracownie i zespoły Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, które powinny nawiązać stały kontakt z ośrodkami badawczymi lub pracownikami naukowymi, podejmującymi tematy interesujące daną pracownię czy zespół. Szczególnie ważna wydaje się tematyka związana z projektowanymi syntetycznymi opracowaniami historii poszczególnych dyscyplin.

3. W szczególności wydaje się celowe zorganizowanie przez Pracownię Historii Nauk Biologicznych i Medycznych Zakładu zebrania pracowników katedr historii medycyny i historii farmacji akademii medycznych przy udziale przedstawicieli Polskiego Towarzystwa Historyków Medycyny w celu opracowania planu badań nad historią medycyny polskiej oraz ustalenia tych działów medycyny, dla których można by już obecnie podjąć syntetyczne opracowanie ich historii.

4. Do rozważenia nadaje się celowość powołania w ramach Pracowni Historii Techniki i Nauk Technicznych Zakładu zespołów: historii techniki budowlanej w Polsce oraz historii metaloznawstwa.

5. Jak się zdaje, należałoby wystąpić do Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z poparciem projektów utworzenia katedr historii nauki w uniwersytetach: wrocławskim, toruńskim i warszawskim, a w przyszłości także w Politechnice Szczecińskiej.

6. Wydaje się słuszne, aby tematem następnych posiedzeń plenarnych Komitetu były prace prowadzone przez różne ośrodki naukowe nad historią poszczególnych dyscyplin. Będzie to stanowiło pewien bodziec i pomoc w nieco opóźniających się pracach niektórych zespołów Zakładu.

¹ Por. sprawozdanie z tego posiedzenia w nrze 3/1968 „Kwartalnika” (s. 726).

² Por. sprawozdanie z tego posiedzenia w nrze 3/1968 „Kwartalnika” (s. 732).

W dyskusji pierwszy zabrał głos prof. J. Cząstka, wyrażając ubolewanie, że w przedłożonym wykazie pominięto historię polskiej techniki naftowej, którą od dłuższego czasu zajmuje się kierowany przez niego zespół Zakładu.

Prof. M. Odlanicki-Poczobutt stwierdził, że uzyskany z ankiety materiał jest bardzo cenny i interesujący, ale zarazem niekompletny. Zachodzi zatem potrzeba dodatkowej ankiety, którą należałoby skierować wprost do właściwych katedr (uderzające jest np., że z wykazu nie można się niczego dowiedzieć o pracach z zakresu historii architektury). Nie jest natomiast celowe kierowanie ankiety do instytutów resortowych, gdyż nie prowadzi się tam badań nad historią nauki i techniki. W tej ostatniej sprawie odmienne zdanie wypowiedział doc. K. Groniowski.

Również prof. E. Olszewski zauważył, że dotychczasowy materiał uważać należy za wstępny i konieczne są zabiegi o jego uzupełnienie. Jest przy tym wielce wskazane pokusić się o przekrojowy obraz tego, co robi się w zakresie historii nauki i techniki we wszystkich placówkach naukowych w Polsce, nie wyłączając Zakładu Historii Nauki i Techniki (którego prace nie znalazły się w rozesłanym zestawieniu, co wywołało np. oparty na nieporozumieniu żal prof. Cząstki). Wyłania się jednak pytanie, jak daleko należy uwzględniać poczynania z zakresu takich pokrewnych dyscyplin, jak historia filozofii i historia kultury; wydaje się, że w każdym razie nie można gubić właściwej problematyki historycznonaukowej i historycznotechnicznej. Ankieta powinna poza tym stać się podstawą do zastanowienia się nad stałą koordynacją ogółu prac w zakresie historii nauki i techniki. W świetle projektów nowej organizacji Akademii Nauk należałoby rozważyć, czy koordynujące badania w zakresie historii poszczególnych dyscyplin naukowych i gałęzi techniki zespoły, pracujące obecnie w ramach Zakładu Historii Nauki i Techniki, nie powinny by wrócić do Komitetu Historii Nauki i Techniki, gdzie przed 15 laty zaczęły powstawać. Warto by też pomyśleć o innym rozwiązaniu: o kompleksowym Instytucie Historii Nauki i Techniki PAN, do którego weszłyby nie tylko niektóre pracownice i działy innych instytutów Akademii, zajmujące się historią dyscyplin naukowych, ale i istniejące w uczelniach wyższych katedry historii nauki i historii techniki, i który troszczyłby się także o nauczanie historii nauki i techniki w uniwersytetach i innych uczelniach. Taka koncentracja szczupłych jeszcze wykwalifikowanych kadr byłaby korzystna dla rozwoju zarówno badań, jak i nauczania historii nauki i historii techniki.

Doc. J. Dobrzycki na przykładzie historii astronomii i badań kopernikańskich wskazał na potrzebę zwalczania przesądów, wskutek których mało kto z młodych absolwentów uniwersytetów chce pracować nad problematyką historycznonaukową, a prof. T. Jaczewski zwrócił uwagę na nieprecyzyjne sformułowania wykazu co do historii polskich badań hydrobiologicznych.

Prof. A. Zabko-Potopowicz podniósł, że przedłożony wykaz nie uwzględnił poczynania w zakresie badań nad historią nauk rolniczych i leśnych, mimo że badania te są dość ożywione, a profesorowie K. Górski i M. Serejski postulowali rozszerzenie kręgu adresatów ankiety na muzea, archiwa oraz biblioteki naukowe ze względu na to, że tkwią tam nieraz obfite materiały, przez nikogo z historyków nauki i techniki dotąd nie opracowane.

Prof. I. Zarębski przypomniał, że ośrodek krakowski przygotowuje się do obchodów 500-lecia śmierci Jana Długosza, o czym w wykazie brak jakiegokolwiek wzmianki oraz postulował, by Archiwum PAN podjęło inicjatywę uporządkowania archiwów w terenie, szczególnie archiwów uczelnianych. Nawijając do tej wypowiedzi, doc. Kolankowski potwierdził, że stan archiwów poszczególnych uczelni jest nieraz wręcz fatalny. Wprawdzie Archiwum PAN nie ma w tej dziedzinie możliwości ingerowania, mogłoby jednak zająć się tą sprawą Stowarzyszenie Archiwistów. Doc. Kolan-

kowski wyraził poza tym niepokój wobec zdarzających się wypadków pomijania przez niektórych badaczy bazy dokumentacyjnej, znajdującej się w archiwach³.

Prof. P. Rybiński zwrócił uwagę na różnorodność i wielopłaszczyznowość prac zewidencjonowanych w wykazie oraz na nasuwającą się w związku z tym potrzebę koordynacji. Prof. J. Hurwic i doc. J. Babicz mówili o pomocy, jaką w uzupełnianiu danych ankiety mogą dać współpracownicy Komitetu i Zakładu w różnych placówkach naukowych oraz zespoły badawcze Zakładu. Wreszcie prof. A. Gaweł podniósł, że poszczególne katedry Uniwersytetu Jagiellońskiego podjęły lub podejmują różne prace z zakresu historii nauki.

Zamykając dyskusję nad rezultatami ankiety, prof. Suchodolski stwierdził, że Prezydium Komitetu dobrze zdawało sobie sprawę, że dotychczasowe jej wyniki nie dają pełnego obrazu prac nad historią nauki i techniki. Konieczne więc jest dalsze zbieranie materiałów; celowe mogłoby być np. organizowanie spotkań problemowych dla wymiany informacji, przedyskutowania nasuwających się wątpliwości i ustalenia sposobów koordynacji prac.

W kolejnym punkcie porządku dziennego prof. W. Hubicki poinformował o programie obchodów dwusetnej rocznicy urodzin Jędrzeja Śniadeckiego, proponując zorganizowanie przez Komitet i Zakład Historii Nauki i Techniki PAN na przełomie listopada i grudnia w Krakowie jedno- lub dwudniowej sesji naukowej, na której dokonano by przeglądu wielostronnej działalności uczonego⁴. Prócz tego uroczyste posiedzenia z okazji tej rocznicy projektują: m.in. Polskie Towarzystwo Historii Medycyny oraz Oddział Toruński Polskiego Towarzystwa Chemicznego.

W dyskusji prof. S. Konopka proponował wspólne zorganizowanie obchodów i sesji przez zainteresowane placówki naukowe i towarzystwa oraz urządzenie małej wystawy poświęconej Jędrzejowi Śniadeckiemu, a profesorowie J. Hurwic i E. Olszewski wypowiedzieli się za odbyciem sesji nie w Krakowie, lecz w Żninie lub Toruniu. Ostateczną decyzję co do miejsca sesji pozostawiono Prezydium Komitetu.

W sprawach bieżących prof. Olszewski podniósł, że sprawozdania z działalności Komitetu winny być przekazane „Nauce Polskiej” oraz nadmienił, że UNESCO oczekuje informacji o poczynaniach kopernikańskich w Polsce.

Zamykając posiedzenie, prof. Suchodolski wezwał zebranych do uczczenia minutą ciszy pamięci zmarłych ostatnio członków Komitetu, doc. Mieczysława Radwana i prof. Stanisława Sokoła⁵.

Andrzej Kempfi

II

Dnia 7 grudnia 1968 r. odbyło się w Krakowie ostatnie w rozpoczętej w 1966 r.⁶ kadencji posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. Z uwagi na szeroki program odbywającej się tego samego dnia, a przygotowanej wspólnie przez Komitet i Zakład Historii Nauki i Techniki PAN sesji naukowej, poświęconej dwusetnej rocznicy urodzin Jędrzeja Śniadeckiego⁷, posiedzenie Komitetu sprowadziło się do krótkiego omówienia trzech spraw.

Pierwszą z nich było złożenie przez przewodniczącego Komitetu, prof. J. Bukowskiego, sprawozdania z XII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Paryżu⁸

³ Por. w nrze 2/1968 „Kwartalnika” (s. 535) list do redakcji doc. Kolankowskiego w tej sprawie.

⁴ Sesja ta odbyła się 7 XII 1968; sprawozdanie z niej ukaże się w następnym numerze „Kwartalnika”.

⁵ Por. nekrologi zmarłych w nrze 3 i 4/1968 „Kwartalnika”.

⁶ Por. informację o rozpoczęciu tej kadencji w nrze 1/1967 „Kwartalnika”, s. 211.

⁷ Por. przypis 4.

⁸ Por. wyżej w niniejszym numerze sprawozdanie z tego kongresu.

oraz ze Zgromadzenia Ogólnego Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki⁹. Szczególną uwagę zwrócił prof. Bukowski na udział polskiej delegacji na Kongres w jego kolokwiałach i sekcjach oraz na uzyskane przez nią efekty naukowe i organizacyjne.

Prof. B. Suchodolski przedstawił następnie tezy tej części projektu nowelizacji ustawy o Polskiej Akademii Nauk, która dotyczy działalności komitetów naukowych. W myśl projektu w działalności Akademii mają być wyróżnione dwa pioniry: instytutowy, obejmujący placówki naukowe, oraz korporacyjny, którego głównym zadaniem będzie dbanie o rozwój nauki w całym kraju. Wzrasta wobec tego rola, należących do pionu korporacyjnego, komitetów naukowych jako inicjatorów i koordynatorów zespołowych poczynań naukowych. Historia nauki i techniki nie znajduje się wprawdzie w grupie dyscyplin tzw. wiodących, ale w związku z pracami nad obrazem Polski w 1985 r. historycy nauki i historycy techniki mogą być pytani o naukoznawczą wizję rozwojową nauki polskiej.

Krótkie doniesienie z prac nad naukowym programem pięćsetnej rocznicy urodzin Kopernika złożył prof. J. Bukowski, a prof. P. Rybicki przedstawił ustalenia dla drugiego tomu *Dzieł wszystkich* Kopernika, przyjęte przez Komisję Kopernikańską Komitetu¹⁰.

Uzupełniając porządek dzienny, prof. K. Maślankiewicz poinformował zebranych o pracach powołanego w 1967 r. w ramach Międzynarodowej Unii Nauk Geologicznych Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych, którego sekretarzem generalnym jest prof. Maślankiewicz¹¹. W związku z tym prof. E. Olszewski dodał, że paryskie Zgromadzenie Ogólne Sekcji Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki przyjęło wniosek proponujący, aby Komitet Historii Nauk Geologicznych stał się wspólnym organem dwu międzynarodowych unii: Nauk Geologicznych oraz Historii i Filozofii Nauki.

Zofia Skubała-Tokarska

POSIEDZENIE KOMISJI KOPERNIKAŃSKIEJ

Dnia 2 grudnia 1968 r. odbyło się pod przewodnictwem prof. P. Rybickiego posiedzenie Komisji Kopernikańskiej Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN mające na celu zaopiniowanie postępu i dalszego planu prac nad wydaniem *Opera omnia* Kopernika¹ oraz nad serią wydawniczą *Studia kopernikańskie*.

Stan zaawansowania prac nad edycją *Opera omnia* zreferował doc. P. Czartoryski. W toku dyskusji na plan pierwszy wysunęła się kwestia wersji językowych. Podkreślano (prof. J. Hurwic, J. Bukowski, P. Rybicki), że z uwagi na prestiż nauki polskiej w świecie najważniejsze jest przyspieszenie prac nad wydaniem wersji łacińskiej (wraz z komentarzem) *De revolutionibus*. Sporo miejsca w dyskusji zajęły też propozycje w sprawie wersji angielskiej *Opera omnia*.

Informacji na temat *Studiów kopernikańskich* udzielili doc. Czartoryski oraz prof. M. Biskup, który omówił prace ośrodka toruńskiego. W dyskusji prof. Bukowski zwrócił uwagę na konieczność znalezienia wykonawców pozycji zaplanowanych, a dotychczas nie obsadzonych, z których najważniejszą jest monografia Kopernika. Zastanawiano się (profesorowie Hurwic, Rybicki, Biskup) nad możliwościami zbiorowego — przy współpracy specjalistów różnych dyscyplin naukowych —

⁹ Por. sprawozdanie ze Zgromadzenia Ogólnego w niniejszym numerze, s. 214.

¹⁰ Por. niżej sprawozdanie z posiedzenia tej komisji.

¹¹ Por. informację o utworzeniu i składzie tego komitetu w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, ss. 236—239.

¹ Por. informację o poprzednim posiedzeniu Komisji Kopernikańskiej w nrze 1/1968 „Kwartalnika”, s. 731.